

Ο πεζογράφος και ποιητής Γεώργιος Βιζυηνός γεννήθηκε στη Βιζύη της Θράκης, το 1849. Το πραγματικό του επώνυμο ήταν Μιχαηλίδης. Στα πέντε του χρόνια έμεινε ορφανός από πατέρα, και στα δέκα του στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη, για να μαθητεύσει κοντά σε έναν ράφτη. Δύο

χρόνια αργότερα, με φροντίδα του ευεργέτη του Γιάγκου Γεωργιάδη Τσελεμπή, βρίσκεται στη Λευκωσία της Κύπρου, όπου ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρώνιος τον προορίζει για τον ιερατικό κλάδο. Το 1872 παρακολουθεί μαθήματα στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Τον επόμενο χρόνο γνωρίζει τον τραπεζίτη Γεώργιο Ζαρίφη, ο οποίος τον θέτει έκτοτε υπό την προστασία του. Το 1874 βραβεύεται στον Βουτσιναίο ποιητικό διαγωνισμό, προκαλώντας αρνητικά σχόλια στους λογοτεχνικούς κύκλους. Την ίδια χρονιά εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας, ενώ από το 1875 έως το 1880 σπουδάζει στη Γερμανία, όπου και εκπονεί διατριβή για την παιδαγωγική αξία του παιχνιδιού. Στο μεταξύ, το 1876 βραβεύεται ξανά στον Βουτσιναίο διαγωνισμό. Αργότερα ταξιδεύει στο Παρίσι και εγκαθίσταται στο Λονδίνο, όπου ασχολείται με τη δεύτερη διατριβή του, που αφορά τον Πλωτίνο. Το 1884 όμως πεθαίνει ο Γεώργιος Ζαρίφης και ο Βιζυηνός περιέρχεται σε δεινή οικονομική κατάσταση. Από το 1890 εργάζεται ως καθηγητής στο Ωδείο Αθηνών· ερωτεύεται παράφορα τη δεκαεξάχρονη μαθήτριά του Μπετίνα Φραβασίλη. Το 1892, λόγω «φρενικής νόσου», κρίνεται σκόπιμος ο εγκλεισμός του στο Δρομοκαϊττειο, όπου και πεθαίνει το 1896 «συνεπεία μαρασμού», σύμφωνα με την ιατρική γνωμάτευση.

είπε με κάποια αληθινή συγκίνηση, αλλά και με μεγάλη ψυχραιμία, δέν έπρεπε να γράψουν

Αυτό δέν τό γράφουν έναν άνδρικά μιά που δέν κάθησε, κάθησε ντροφιά... έες να με να πής και σ' δ- είμαι κα- και πώς μένος γι' μένα, με αλί τόσην

εύω ότι ό ότι καλά ν' έγκλει- τειον, ό- ίαν άπει- ένα βλέμ- σατατευτι- μου εί- ευτικό: .. μου ά- ηματάκια την Εύρώ-

μάτια με όριστο αϊ- προσέθε- ουδάσω έ- ως κ' έμέ- οι... αλι του, έ- υ και έ- τι, όπως

γράφουν εις τά τσέκια: «Κρεντί—Λυονναί: Πληρώσατε εις διαταγήν του κ. Στεφ. Στεφάνου 100.000 φράγκα...». — 'Ορίστε! μου είπε' και μου έδωσε τό τσέκ. Με αυτές τις έκα-

Ο Γεώργι
«Η φιλοσο
«Η φιλολα
ου Βιζυηνο
και μεγαλ
κολύ κοσμι
du ποπέ
τικώς, έδιά
άβαζε!—κα
νύκτα κα
«Εγνώριζε
λικά, Ιταλι
γγλικά. Αί
οιβαί έχουν
ίαν και τόν
τον γνώστην

φοδ μου» ως τραγωδίαν οικογε- νειακού χαρακτήρος. Τάς «Συ- νεπείας τής παλαιάς Ιστορίας» ως δράμα και αυτό φωτιζόμενον από μίαν μυστηριώδη φιλοσοφι- κήν ακτίνα. Έπίσης «Τό μόνον

Η σειρά «Αριστουργήματα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» περιλαμβάνει έργα σημαντικών συγγραφέων που έδρασαν τον 19ο αιώνα και στις αρχές του 20ού· πρόκειται, δηλαδή, για αντιπροσωπευτικά έργα της «παλαιότερης πεζογραφίας». Οι συγγραφείς τους, οι οποίοι εκφράστηκαν σε μια απλή για την εποχή τους γλώσσα, ανήκουν στις λογοτεχνικές γενιές που εμφάνισαν το έργο τους από το 1830 έως το 1880 (Α΄ Αθηναϊκή Σχολή), από το 1880 έως το 1920 (Γενιά του '80).

Τα κείμενα επιλέχθηκε να τυπωθούν μονοτονικά, προκειμένου να είναι η εικόνα τους φιλική προς τον σημερινό αναγνώστη. Για να αποφευχθεί η σύγχυση όμοιων λέξεων, τονίζονται ορισμένες μονοσύλλαβες λέξεις, όπως, π.χ., τα αριθμητικά «έν» και «είς», ενώ μένουν άτονες οι αντίστοιχες προθέσεις· τονίζεται η αιτιατική πληθυντικού αριθμού της αναφορικής αντωνυμίας «ούς» για να διαφοροποιηθεί από το ομόηχό της ουσιαστικό «ους» (=αυτί)· τονίζεται το αρνητικό μόριο «ού», ενώ μένει άτονη η γενική πτώση της αρσενικής και ουδέτερης αναφορικής αντωνυμίας «ου»· κ.ο.κ.

Η παρούσα έκδοση των διηγημάτων του Γεωργίου Βιζυηνού σέβεται απολύτως την ορθογραφία και τη στίξη της εποχής τους.

ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

1

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

**ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ
ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΜΟΥ**

και άλλα διηγήματα

πεζογραφία

ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ – 1
Γεώργιος Βιζυηνός, *Το αμάρτημα της μητρός μου και άλλα διηγήματα*

Επιμέλεια έκδοσης: *Ελένη Κεχαγιόγλου*
Καλλιτεχνική διεύθυνση: *Γιάννης Καρλόπουλος*
Γραφιστική επιμέλεια: *Εύη Καλογεροπούλου*
Σελιδοποίηση: *Βασίλης Γεωργίου*
Διόρθωση: *Δάφνη Χρήστου*

Στο εξώφυλλο: *Φιλολογικά αναμνήσεις του Στεφ. Στεφάνου:*
«Γεώργιος Βιζυηνός», εφημ. Αθηναϊκά Νέα, 21.2.1963, σελ. 3
[Πηγή: Τμήμα Ψηφιοποίησης και Φωτογραφικό Αρχείο / ΔΟΛ]

ΠΡΩΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

- «Το αμάρτημα της μητρός μου», *La nouvelle revue*, 1 Απριλίου 1883, στα γαλλικά,
και, στα ελληνικά: *Εστία*, 10 και 17 Απριλίου 1883.
«Ποίος ήταν ο φονεύς του αδελφού μου», *Εστία*, 23 Οκτωβρίου – 6 Νοεμβρίου 1883.
«Το μόνον της ζωής του ταξίδιον» *Εστία*, 17 Ιουνίου – 1 Ιουλίου 1884.
«Ο Μοσκόβ – Σελήμ», *Εστία*, 28 Απριλίου – 16 Μαΐου 1895.

ΠΡΩΤΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

- Το αμάρτημα της μητρός μου*, εκδοτικός οίκος Γεωργίου Φέξη, Αθήνα 1912.
[Περιλαμβάνονται: «Το αμάρτημα της μητρός μου», «Ο Μοσκόβ – Σελήμ», «Το μόνον
της ζωής του ταξίδιον» και «Αι συνέπειαι της παλαιάς ιστορίας».]
Ποίος ήταν ο φονεύς του αδελφού μου, μαζί με το *Μεταξύ Πειραιώς και Νεαπόλεως*,
με πρόλογο του Κωστή Παλαμά. Εκδότης Ι. Ν. Σιδέρης, Αθήνα [1922].

ISBN: 978-960-503-241-8

© 2012 Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε.

Το παρόν ψηφιακό βιβλίο αποτελεί προσφορά του Εκδότη, η οποία διατίθεται μέσω ειδικής εφαρμογής προς τους χρήστες ηλεκτρονικών μέσων, ήτοι ηλεκτρονικών υπολογιστών, laptops, notebooks, e-readers, ταμπλετών (π.χ. ipad), smartphones, smart TV και τυχόν άλλων μέσων που θα προκύψουν στο μέλλον. Απαγορεύεται η καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπο διάθεση του παρόντος. Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας, απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται, πάντως, ότι κατά τον Ν. 2121/93 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (η οποία έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε βάση δεδομένων, και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ του Αλέξη Ζήρα	8
Το αμάρτημα της μητρός μου	15
Το μόνον της ζωής του ταξίδιον	64
Ποιος ήτο ο φονεύς του αδελφού μου	133
Ο Μοσκόβ-Σελήμ	222

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Γεώργιος Βιζυηνός και η στροφή της ελληνικής πεζογραφίας προς την ωριμότητα

Αν η ζωή των περισσότερων ελλήνων συγγραφέων του τέλους του 19ου αιώνα δεν έχει να παρουσιάσει κάτι το εντυπωσιακά ιδιαίτερο, δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο και για τη ζωή του Γεωργίου Βιζυηνού (Βιζύη Θράκης, 1849· Δρομοκαΐτειο Αττικής, 1896). Καθώς προερχόταν από μια γεωγραφική περιοχή στην οποία ο ελληνισμός της οθωμανικής αυτοκρατορίας συννυπήρχε με πολλές άλλες εθνότητες, μικρές και μεγάλες, απέκτησε ως δώμα πρώιμο την ανοιχτή κοινωνική συνείδηση· μπορούσε να κινείται χωρίς προβλήματα προσαρμογής, ζώντας σε σημεία μακρινά από τον τόπο της καταγωγής του και έχοντας εξοικειωθεί με ποικίλα ήθη και νοοτροπίες. Ξεκίνησε από την Κωνσταντινούπολη, όπου τον έστειλαν οι δικοί του να

μάθει την τέχνη του ράφτη. Αργότερα, στα δεκαεννιά του, πήγε στην Κύπρο, και εκεί, προοριζόμενος για κληρικός, άρχισε να σπουδάζει στην Ανωτέρα Σχολή της Λευκωσίας. Επέστρεψε όμως στην Πόλη, για να συνεχίσει τις σπουδές του στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, και, έπειτα –αρχίζοντας τη μεγάλη περιπλάνηση της ζωής του και παράλληλα την πορεία της λογοτεχνικής του διάπλασης–, εγγράφηκε στη Φιλοσοφική της Αθήνας (1873-1875). Τέλος, έφυγε για τη Λειψία και το Βερολίνο (1875-1880), το Παρίσι και το Λονδίνο (1882-1884), για να παρακολουθήσει μαθήματα διάσημων επιστημόνων της εποχής στη Φιλοσοφία, στην Ψυχολογία και στην Αισθητική. Το 1884 επέστρεψε οριστικά στην Αθήνα, μετά το θάνατο του πλούσιου προστάτη του Γεωργίου Ζαρίφη.

Το γεγονός ότι έζησε, σπούδασε και γνώρισε από κοντά τόσους διαφορετικούς τόπους και τόσο διαφορετικά ήθη τον βοήθησε αναμφίβολα να αποκτήσει επιπλέον τη συνείδηση ενός κοσμοπολίτη. Κάτι που διακρίνεται αμέσως στα διηγήματα τα οποία άρχισε να γράφει κατά τη διαμονή του σε πόλεις της Γερμανίας, της Γαλλίας ή της Αγγλίας και, από το 1883, να δημοσιεύει – τα περισσότερα, στο πιο σημαντικό

ελληνικό περιοδικό του τέλους του 19ου αιώνα, την *Εστία*. Στα διηγήματά του, ανάμεσα στα οποία κορυφαία θέση κατέχει και «*Το αμάρτημα της μητρός μου*», φαίνεται αμέσως ο συγγραφέας ο οποίος μπορεί μεν να νοσταλγεί τα παιδικά ή τα νεανικά του χρόνια, αλλά ο κόσμος του δεν είναι περιορισμένος στα στενά όρια του τόπου καταγωγής του. Αισθάνεται μέλος της πολυεθνικής μικρής κοινωνίας της θρακικής Βιζύης, όπου συνυπάρχουν έλληνες, οθωμανοί, τσιγγάνοι, σλάβοι, όπως ακριβώς αργότερα –κατά την παραμονή του στο Γκαίτινγκεν της Γερμανίας–, στο αφήγημά του «*Αι συνέπειαι της παλαιάς ιστορίας*», σχολιάζει την άσκηση της ψυχιατρικής ή το έργο του Χάινε, όχι ως προερχόμενος από μια περιφερειακή κοινωνία, αλλά ως ισότιμος μέτοχος της επιστημονικής και λογοτεχνικής παράδοσης της Ευρώπης. Έτσι, με το ενδιαφέρον του στραμμένο κυρίως στους ανθρώπους, στα χαρακτηριστικά και στις ιδιομορφίες τους, ο Γεώργιος Βιζυηνός είναι ο πρώτος συγγραφέας της γενιάς του (σ' αυτό συνέβαλαν οπωσδήποτε και οι σπουδές του) που αντικείμενό του είναι η ανθρώπινη ύπαρξη, ο ψυχισμός της, οι φαντασιώσεις, τα πάθη και οι εσωτερικές συγκρούσεις της, ενώ γενικά

οι περιγραφές του περιβάλλοντος χώρου περνούν σε δεύτερη μοίρα.

Ο συνδυασμός τού μέσα και του έξω βλέμματος, της εσωτερικής παρατήρησης και της εξωτερικής περιγραφής, τόσο στο «Αμάρτημα της μητρός μου» όσο και στα άλλα διηγήματα που πρόλαβε να γράψει στη σύντομη ζωή του (πέθανε σαράντα επτά ετών από τις επιπτώσεις της σύφιλης) έκανε τους ιστορικούς να τον θεωρήσουν προάγγελο του μοντερνισμού, της μοντέρνας αντίληψης της λογοτεχνίας. Και πράγματι, οι δραματικές συγκρούσεις και οι κρίσεις συνείδησης που εμφανίζονται στις περισσότερες ιστορίες του Βιζυηνού πραγματοποιούνται σε κλειστούς χώρους, έτσι ώστε η ψυχική ένταση να εκδηλώνεται με ακόμα πιο δυναμικό και καταλυτικό τρόπο. Στην ιστορία «Το αμάρτημα της μητρός μου», που ακολουθεί –και η οποία είναι η πρώτη μιας σειράς μεγάλων διηγημάτων τα οποία δημοσίευσε από το 1883 έως το 1895–, δύο από τις σκηνές κατά τις οποίες κορυφώνονται η συγκίνηση και το προσωπικό δράμα διαδραματίζονται στο εσωτερικό μιας σκοτεινής εκκλησίας η μία, στο δωμάτιο της μητέρας του αφηγητή η άλλη. Στην πρώτη, η νέα μητέρα προσεύχεται, και μες στην ταραχή της

ζητά στη θέση του ετοιμοθάνατου κοριτσιού της να πεθάνει ένα από τα αγόρια της! Στη δεύτερη, η ηλικιωμένη πια μητέρα εξομολογείται στον γιο της ένα επεισόδιο που είναι κάτι σαν το «προπατορικό» της αμαρτία και του οποίου η αποκάλυψη αφενός λειτουργεί σαν κάθαρση, αφετέρου επεξηγεί αμέσως στον αναγνώστη τη μυστηριώδη έως τότε συμπεριφορά της γυναίκας. Ανεξάρτητα από το αν η αποκάλυψη αυτή είναι ένα πραγματικό γεγονός, μια εκμυστήρευση της μητέρας του Βιζυηνού προς τον ίδιο, ή αν πρόκειται για μια φανταστική επινόηση, έχει ενδιαφέρον η παρατήρηση των μελετητών του έργου του ότι στα πιο ολοκληρωμένα διηγήματά του υπάρχει πάντοτε ένα «κλειδί», μια αποκάλυψη, μια εξομολόγηση, που φωτίζει τα έως τη στιγμή εκείνη ανεξήγητα της κάθε ιστορίας. Το ίδιο συμβαίνει στο «Ποίος ήταν ο φονεύς του αδελφού μου», στο «Το μόνον της ζωής του ταξίδιον», στο «Μοσκόβ Σελήμ».

Στο σύνολό τους, οι σύγχρονοι ιστορικοί της λογοτεχνίας, οι κριτικοί, καθώς και οι ερευνητές του έργου του Γεωργίου Βιζυηνού συμφωνούν ότι τα εκτεταμένα πεζά του αποτελούν ένα μεταβατικό, ενδιάμεσο είδος, ανάμεσα στο διήγημα και στο μυθιστόρημα του 19ου

αιώνα. Πρόκειται για ημιαυτογραφικές ιστορίες, στις οποίες εναλλάσσονται σύντομες και πυκνές εικόνες, αλλά και εκτενείς περιγραφές. «Το αμάρτημα της μητρός μου», ωστόσο, όπως και τα άλλα πεζά του που θεωρούνται ως τα πιο άρτια, δεν είναι με κανέναν τρόπο απλές καταγραφές ή συρραφές περιστατικών. Αυτό που επιζητεί ο συγγραφέας δεν είναι το να περιγράψει τι συνέβη σε μια ορισμένη χρονική στιγμή ή σε ένα ορισμένο τόπο. Δεν είναι το θέμα ο σκοπός του. Η κύρια φροντίδα του είναι να δείξει την πολυπλοκότητα που υπάρχει στη ζωή, ακόμα και των πιο απλών ανθρώπων. Οι ιστορίες του προχωρούν σε βάθος και διερευνούν με τέτοιο τρόπο τον εσωτερικό κόσμο των προσώπων ώστε αυτά να παρουσιάζονται πολυδιάστατα. Επίσης, οι ιστορίες του ξεκινούν από ατομικά πάθη, αλλά γρήγορα οι δραματικές προεκτάσεις των παθών, όπως ακριβώς και στην αρχαία τραγωδία, προσδίδουν ένα συμβολικό νόημα στις καταστάσεις ή στις πράξεις που γνωρίζουμε. Έτσι ώστε, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, να μας ενδιαφέρουν όλους. Και αν μας προξενούν προσωρινά οίκτο ή και αποστροφή, στο τέλος, με την κάθαρση του δράματος, με το φωτισμό των αιτίων του, η αρνητική μας διάθεση αλλάζει

και μετατρέπεται σε συμπάθεια. Η πρωτοτυπία των διηγημάτων, η «στήριξη» τους στην ψυχολογία και στην ψυχανάλυση, τα οξυδερκή σχόλια του αφηγητή, οι καίριες συγκριτικές παρατηρήσεις του για τα ήθη και τη νοοτροπία διαφορετικών λαών και τόπων, όλα μάς ειδοποιούν για έναν συγγραφέα, τον Γεώργιο Βιζυηνό, του οποίου η αξία μπορούμε σήμερα να δεχτούμε πως είναι ανάλογη με εκείνη των κορυφαίων συγχρόνων του στην Ευρώπη.

Αλέξης Ζήρας

ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ
ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΜΟΥ

Άλλην αδελφήν δεν είχομεν παρά μόνον την Αννιώ.

Ήτον η χαϊδεμένη της μικράς ημών οικογενείας και την ηγαπώμεν όλοι. Αλλ' απ' όλους περισσότερο την ηγάπα η μήτηρ μας. Εις την τράπεζαν την εκάθιζε πάντοτε πλησίον της και από ό,τι είχομεν έδιδε το καλλίτερον εις εκείνη. Και ενώ ημάς μας ενέδυε χρησιμοποιούσα τα φορέματα του μακαρίτου πατρός μας, διά την Αννιώ ηγόραζε συνήθως νέα.

Ός και εις τα γράμματα δεν την εβίαζεν. Αν ήθελεν, επήγαιεν εις το σχολείον, αν δεν ήθελεν, έμενεν εις την οικίαν. Πράγμα το οποίον εις ημάς διά κανένα λόγον δεν επετρέπετο.

Εξαιρέσεις τοιαύται έπρεπε, φυσικώ τω λόγω, να γεννήσουν ζηλοτυπίας βλαβεράς μεταξύ παιδίων,

μάλιστα μικρών, όπως ήμεθα και εγώ και οι άλλοι δύο μου αδελφοί, καθ' ην εποχήν συνέβαινον ταύτα.

Αλλ' ημείς εγνωρίζαμεν, ότι η ενδόμυχος της μητρός ημών στοργή διετέλει αδέκαστος και ίση προς όλα της τα τέκνα. Ήμεθα βέβαιοι, ότι αι εξαιρέσεις εκείναι δεν ήσαν παρά μόνον εξωτερικαί εκδηλώσεις φυσικωτέρας τινός ευνοίας προς το μόνον του οίκου μας κοράσιον. Και όχι μόνον ανειχόμεθα τας προς αυτήν περιποιήσεις αγογγύστως, αλλά και συνετελούμεν προς αύξησιν αυτών, όσον ηδυνάμεθα.

Διότι η Αννιώ, εκτός ότι ήτο η μόνη μας αδελφή, ήτο κατά δυστυχίαν ανέκαθεν καχεκτική και φιλάσθενος. Ακόμη και αυτός ο υστερότοκος του οίκου, ο οποίος ως κοιλιάρφανος εδικαιούτον να καρπούται πλέον παντός άλλου τας μητρικάς θωπείας, παρεχώρει τα δικαιώματά του εις την αδελφήν τόσω μάλλον ασμένως, καθ' όσον η Αννιώ ούτε φιλόπρωτος ούτε υπεροπτική εγένετο διά τούτο.

Απ' εναντίας ήτο πολύ προσηνής προς ημάς και μας ηγάπα όλους μετά περιπαθείας. Και –πράγμα περίεργον– η προς ημάς τρυφερότης του κορασίου,

αντί να ελαττούται προϊούσης της ασθενείας του, απ' εναντίας ηύξανεν.

Ενθυμούμαι τους μαύρους και μεγάλους αυτής οφθαλμούς και τα καμαρωτά και σμιγμένα της οφρύδια τα οποία εφαίνοντο τόσω μάλλον μελανότερα, όσον ωχρότερον εγένετο το πρόσωπόν της. Πρόσωπον εκ φύσεως ρεμβώδες και μελαγχολικόν, επί του οποίου τότε μόνον επεχύνετο γλυκεία τις ιλαρότης, όταν μας έβλεπεν όλους συνηγμένους πλησίον της.

Συνήθως εφύλαττεν υπό το προσκεφάλαιόν της τους καρπούς, ούς αι γειτόνισσαι τη έφερον ως αρρωστικόν, και τους εμοίραζεν εις ημάς, επανελθόντας εκ του σχολείου. Αλλά το έκαμνε πάντοτε κρυφά. Διότι η μήτηρ μας εθύμωνε, και δεν έστεργε να καταβροχθίζωμεν ημείς ό,τι επεθύμει να είχε γευθή καν η ασθενής της κόρη.

Εν τούτοις η ασθένεια της Αννιώς ολονέν εδεινούτο και ολονέν περισσότερον συνεκεντρούντο περί αυτήν της μητρός μας αι φροντίδες.

Αφ' ότου απέθανεν ο πατήρ μας, δεν είχεν εξέλθει της οικίας. Διότι εχήρευσε πολύ νέα και εντρέπετο να κάμη χρήσιν της ελευθερίας, ήτις και εν αυτή τη Τουρκία ιδιάζει εις πάσαν πολύτεκνον μητέρα. Αλλ'

αφ' ης ημέρας έπεσεν η Αννιώ σπουδαίως εις το στρώμα, έβαλε την εντροπήν κατά μέρος.

Κάποιος είχεν άλλοτε παρομοίαν ασθένειαν – έτρεχε να τον ερωτήσει, πώς εθεραπεύθη. Κάπου μία γραία κρύπτει βότανα θαυμασίας ιατρικής δυνάμεως – έσπευδε να τα εξαγοράση. Κάποθεν ήλθε ξένος τις, παράδοξος το εξωτερικόν, ή φημιζόμενος διά τας γνώσεις του – δεν edίσταζε να επικαλεσθή την αντίληψίν του. Οι διαβασμένοι, κατά τους λαούς, είναι παντογνώσται. Και υπό το πρόσχημα πτωχού οδοιπόρου κρύπτονται ενίοτε μυστηριώδη όντα πλήρη υπερφυσικών δυνάμεων.

Ο χονδρός της συνοικίας κουρεύς, αυτός μάς επεσκέπτετο αυτόκλητος και δικαιωματικώς. Ήτον ο μόνος επίσημος ιατρός εν τη περιφερεία μας.

Άμα τον έβλεπον εγώ έπρεπε να τρέχω εις τον μπακάλην. Διότι ποτέ δεν επλησίαζε την ασθενή, πριν ή καταπίη τουλάχιστον πενήντα δράμια ρακής.

— Είμαι γέρος, μωρή, έλεγε προς την ανυπόμονον μητέρα, είμαι γέρος, και, αν δεν το τσούξω κομμάτι, δεν βλέπουν καλά τα μάτια μου.

Και φαίνεται, ότι δεν εψεύδετο. Διότι όσω περισσότερον έπινε, τόσο ευκολώτερον ηδύνατο να

διακρίνη ποία είναι η παχυτέρα της αυλής μας όριθα, διά να την λάβη απερχόμενος.

Η μήτηρ μου, αν και έπαυσε πλέον να μεταχειρίζεται τα ιατρικά του, εν τούτοις τον επλήρωνε τακτικά και αγογγύστως. Τούτο μεν διά να μη τον δυσαρεστήση, τούτο δε, διότι πολύ συχνά δισχυρίζετο παρηγορών αυτήν, ότι η πορεία της ασθενείας είναι καλή, και ακριβώς τοιαύτη, την οποία εδικαιούτο να την περιμένη η επιστήμη από τας συνταγάς του.

Το τελευταίον τούτο ήτο δυστυχώς λίαν αληθές. Η κατάσταση της Αννιώς έβαινεν αργά μεν και απαρατηρήτως, αλλ' ολονέν επί τα χείρω. Και η παράτασις αυτής της αορίστου καχεξίας έκαμε την μητέρα μας άλλην εξ άλλης.

Πάσα νόσος άγνωστος εις τον λαόν, διά να θεωρηθή ως φυσικόν πάθος, πρέπει ή να υποχωρήση εις τας στοιχειώδεις ιατρικάς του τόπου γνώσεις, ή να επιφέρη εντός ολίγου τον θάνατον. Ευθύς ως παραταθή και χρονίση, αποδίδεται εις υπερφυσικάς αιτίας, και χαρακτηρίζεται ως εξωτικόν.

Η ασθενής εκάθισεν εις άχρηστον τόπον. Επέρασε νύκτα τον ποταμόν, καθ' ην στιγμήν αι Νηρηίδες

ετέλουν αόρατοι τα όργιά των. Εδιασκέλισε μαύρον γάτον, ο οποίος ήτο κυρίως ο έξω από εδώ μεταμορφωμένος.

Η μήτηρ μου ήτο μάλλον ευλαβής παρά δεισιδαίμων. Κατ' αρχάς απετροπιάζετο τας τοιαύτας διαγνώσεις, και ηρνείτο να εφαρμόση τας προτεινομένης γοητείας, φοβουμένη μη αμαρτήση. Άλλως τε ο ιερεύς ανέγνωσεν ήδη επί της ασθενούς τους εξορκισμούς τού κακού, διά παν ενδεχόμενον. Αλλά μετ' ολίγον μετέβαλε γνώμην.

Η κατάστασις της ασθενούς εδεινούτο. Η μητρική στοργή ενίκησε τον φόβον της αμαρτίας. Η θρησκεία έπρεπε να συμβιβασθή με την δεισιδαιμονίαν.

Πλησίον εις τον σταυρόν, επί του στήθους της Αννιώς, εκρέμασεν έν χαμαγλί, με μυστηριώδεις αραβικάς λέξεις.

Τα αγιάσματα διεδέχθησαν αι γοητεΐαι, και μετá τα ευχολόγια των ιερέων, ήλθον τα σαλαβάτια των μαγισσών.

Αλλ' όλα παρήρχοντο εις μάτην.

Το παιδίον εχειροτέρευεν αδιακόπως, και η μήτηρ μας εγένετο ολονέν αγνώριστος. Ενόμιζες, ότι ελησμόνησε πως είχε και άλλα τέκνα.

Ποίος μας έτρεφε, ποίος μας έπλυνε, ποίος μας εμβάλωνεν ημάς τα αγόρια, ούτε ήθελε καν να το γνωρίζη.

Μία Σοφηδιώτισσα γραία, προ πολλών ήδη ετών παρασιτούσα εν τω οίκω μας, εφρόντιζε περί ημών, εφ' όσον τη το επέτρεπεν η μαθουσάλειος αυτής ηλικία.

Την μητέρα μας δεν την εβλέπομεν ενίοτε ολοκλήρους ημέρας.

Πότε επήγαινε να δέση μίαν λωρίδα από το φόρεμα της Αννιώς επί θαυματουργού τινός τόπου, με την ελπίδα ότι θα δεθή και το κακόν μακράν της πασχούσης, πότε μετέβαινε εις τας πλησιοχώρους εκκλησίας, των οποίων κατά τύχην ετελείτο η μνήμη, κομίζουσα λαμπάδα κιτρίνου κηρού, χυμένην ιδίαις αυτής χερσί, και ίσην ακριβώς προς της ασθενούς το ανάστημα. Πλην όλα, όλα ταύτα απέβαινον ανωφελή. Η ασθένεια της πτωχής μας αδελφής ήτον ανίατος.

Όταν εξηντλήθησαν πλέον όλα τα μέσα, και όλα τα ιατρικά εδοκιμάσθησαν, τότε προσήλθομεν εις το έσχατον καταφύγιον εις παρομοίας περιστάσεις.

Η μήτηρ μου εσήκωσε το μαρμάρινον κοράσιον εις την αγκάλην της και το έφερεν εις την εκκλησίαν. Εγώ και ο μεγαλύτερός μου αδελφός εφορτώθημεν

τα στρώματα και ηκολουθήσαμεν κατόπιν. Και εκεί, επί των καθύγρων και ψυχρών πλακών, προ της εικόνας της Παναγίας, εστρώσαμεν και επλαγιάσαμεν το γλυκύτερον αντικείμενον των μεριμνών μας, την μίαν και μόνην μας αδελφήν.

Όλος ο κόσμος το έλεγεν ότι είχεν εξωτικόν. Η μήτηρ μου δεν αμφέβαλλε πλέον περί τούτου, και αυτή η πάσχουσα ήρχισε να το εννοή.

Έπρεπε λοιπόν να μείνη σαράντα ημερονύκτια εντός της εκκλησίας, προ του αγίου Βήματος, ενώπιον της μητρός του Σωτήρος, εμπειπιστευμένη εις μόνον το έλεος και τους οικτιρμούς αυτών, ίνα σωθή από το σατανικόν πάθος, το οποίον εμφωλεύσαν, ήθελε τόσον αμειλίκτως το τρυφερόν της ζωής αυτής δένδρον.

Σαράντα ημερονύκτια. Διότι μέχρι τοσούτου ημπορεί να αντισταθή η τρομερά ισχυρογνωμοσύνη των δαιμονίων, εις τον άόρατον πόλεμον, μεταξύ αυτών και της θείας χάριτος.

Μετά την διορίαν ταύτην το κακόν ηττάται και υποχωρεί κατησχυμμένον. Και δεν λείπουσι διηγήσεις, καθ' ας οι πάσχοντες αισθάνονται εν τω οργανισμώ των τους τρομερούς σφαιδασμούς της τελευταίας μάχης, και βλέπουσι τον εχθρόν αυτών

φεύγοντα εν παραδόξω σχήματι, προ πάντων, καθ' ην στιγμήν διαβαίνουσι τα άγια ή εκφωνείται το «Μετά φόβου».

Ευτυχείς αυτοί, εάν έχωσι τότε αρκετάς δυνάμεις ν' ανθέξωσιν εις τους κλονισμούς του αγώνος. Οι αδύνατοι συντρίβονται υπό το μέγεθος του εν αυτοίς τελουμένου θαύματος. Αλλά δεν μετανοούσι διά τούτο. Διότι αν χάνουν την ζωήν, τουλάχιστον κερδαίνουν το πολυτιμότερον. Σώζουν την ψυχήν των.

Ουχ ήττον τοιαύτη τις ενδεχομένη περίπτωση ενέβαλλεν εις μεγίστας ανησυχίας την μητέρα ημών, ήτις μόλις ετοποθετήσαμεν την Αννιώ, και ήρχισε να την ερωτά περίφροντις πώς αισθάνεται τον εαυτόν της.

Η ιερότης του τόπου, η θέα των εικόνων, η ευωδία του θυμιάματος, επέδρασαν φαίνεται ευνοϊκώς επί του μελαγχολικού της πνεύματος. Διότι, ευθύς μετά τας πρώτας στιγμάς, εζωήρευσε και ήρχισε να αστεΐζεται με ημάς.

— Ποίον από τους δύο θέλεις να παίζετε μαζί; την ηρώτησε τρυφερώς η μήτηρ μου. Τον Χρηστάκη ή το Γιωργί;

Η ασθενής έρριψε προς την λαλούσαν πλάγιον αλλ' εκφραστικόν βλέμμα, και, ως εάν επέπληττεν

αυτήν διά την προς ημάς αδιαφορίαν, τη απήντησεν, αργά και μετρημένα:

— Ποίον από τους δύο θέλω; Κανένα δεν θέλω χωρίς τον άλλον. Τα θέλω τα αδέλφια μου, όσα και αν έχω.

Η μήτηρ μου συνεστάλη και εσιώπησε.

Μετ' ολίγον έφερε και τον ολόμικρον αδελφόν μας εις την εκκλησίαν, αλλά μόνον διά την πρώτην εκείνην ημέραν.

Το εσπέρας απέπεμψε τους άλλους δύο, και εκράτησε μόνον εμέ πλησίον της.

Ενθυμούμαι ακόμη οποίαν εντύπωσιν έκαμεν επί της παιδικής μου φαντασίας η πρώτη εν τη εκκλησία διανυκτέρευσις.

Το αμυδρόν φως των έμπροσθεν του εικονοστασίου λύχνων, μόλις εξαρκούν να φωτίζη αυτό και τας προ αυτού βαθμίδας, καθίστα το περί ημάς σκότος έτι υποπτότερον και φοβερώτερον, παρά εάν ήμεθα όλως διόλου εις τα σκοτεινά.

Οσάκις το φλογίδιον μιας κανδήλας έτρεμε, μοι εφάινετο πως ο Άγιος επί της απέναντι εικόνας ήρχιζε να ζωντανεύη και εσάλευε, προσπαθών ν' αποσπασθή από τας σανίδας, και καταβή επί του εδάφους, με τα

φαρδυά και κόκκινά του φορέματα, με τον στέφανον περί την κεφαλήν, και με τους ατενείς οφθαλμούς επί του ωχρού και απαθούς προσώπου του.

Οσάκις πάλιν ο ψυχρός άνεμος εσύριζε διά των υψηλών παραθύρων, σείων θορυβωδώς τας μικράς αυτών υέλους, ενόμιζον, ότι οι περί την εκκλησίαν νεκροί ανερριχώντο τους τοίχους και προσεπάθουν να εισδύσωσιν εις αυτήν. Και, τρέμων εκ φρίκης, έβλεπον ενίοτε αντικρύ μου έναν σκελετόν, όστις ήπλωνε να θερμάνη τας ασάρκους του χείρας επί του μαγκαλίου, το οποίον έκαιε προ ημών.

Και όμως δεν ετόλμων να δηλώσω ουδέ την παραμικροτέραν ανησυχίαν. Διότι ηγάπων την αδελφήν μου, και εθεώρουν μεγάλην προτίμησιν να είμαι διαρκώς πλησίον της και πλησίον της μητρος μου, ήτις χωρίς άλλο θα με απέστελλεν εις τον οίκον, ευθύς ως ήθελεν υποπτευθή ότι φοβούμαι.

Υπέφερον λοιπόν και κατά τας επομένας νύκτας τας φρικιάσεις εκείνας μετ' αναγκαστικής στωικότητος και εξετέλουν προθύμως τα καθήκοντά μου, προσπαθών να καταστώ όσον το δυνατόν αρεστότερος.

Ήναπτον πυρ, έφερον νερόν και εσκούπιζα την εκκλησίαν, όταν ήτο καθημερινή. Τας εορτάς και

Κυριακάς κατά τον όρθρον, χειραγώγουν την αδελφήν μου να σταθή κάτω από το Ευαγγέλιον, το οποίον ανεγίνωσκεν ο λειτουργός από της Ωραίας Πύλης. Κατά την λειτουργίαν ήπλωνα χαμαί το χράμι, επί του οποίου έπιπτεν η ασθενής πρόμυτα, διά να περάσουν τα Άγια από επάνω της. Κατά δε την απόλυσιν, έφερον το προσκέφαλόν της ενώπιον της αριστεράς του Ιερού θύρας, διά να γονατίζη επ' αυτού, ώς που να ξεφορέση ο παπάς επάνω της και να της σταυρώση το πρόσωπον με την Λόγχην, ψιθυρίζων το «Σταυρωθέντος σου Χριστέ, ανηρέθη η τυραννίς, επατήθη η δύναμις του Εχθρού κτλ.».

Και εις όλα ταύτα με παρηκολούθει η πτωχή μου αδελφή με την ωχράν και μελαγχολικήν της όψιν, με το αργόν και το αβέβαιον βήμα της, ελκύουσα τον οίκτον των εκκλησιαζομένων και προκαλούσα τας ευχάς αυτών υπέρ αναρρώσεώς της· αναρρώσεως, ήτις δυστυχώς ήργει να επέλθη.

Απ' εναντίας, η υγρασία, το ψύχος το ασύνηθες και, μα το ναι, φρικαλέον των εν τω ναώ διανυκτερεύσεων δεν ήργησαν να επιδράσουν βλαβερώς επί της ασθενούς, της οποίας η κατάστασις ήρχισε να εμπνέη τώρα τους εσχάτους φόβους.

Ἡ μήτηρ μου το ηννόησε, και ἤρχισε, και εν αυτή τη εκκλησία, να δεικνύη θλιβεράν αδιαφορίαν προς παν ὅ,τι δεν ἦτο αυτή η ασθενής. Δεν ἤνοιγε τα χεῖλη της προς ουδένα πλέον, ειμή προς την Αννιώ και προς τους Αγίους, οσάκις προσηύχετο.

Μίαν ημέραν τη επλησίασα απαρατήρητος, ενώ έκλαιε γονυπετής προ της εικόνας του Σωτήρος.

— Πάρε μου ὅποιο θέλεις, ἔλεγε, και ἀφησέ μου το κορίτσι. Το βλέπω πως είναι για να γένη. Ενθυμήθηκες την αμαρτίαν μου και εβάλθηκες να μου πάρης το παιδί, για να με τιμωρήσης. Ευχαριστώ σε, Κύριε!

Μετά τινας στιγμάς βαθείας σιγῆς, καθ' ην τα δάκρυά της ηκούοντο στάζοντα επί των πλακών, ανεστέναξεν εκ βάθους καρδίας, εδίστασεν ολίγον και ἔπειτα επρόσθεσεν:

— Σου ἔφερα δυο παιδιά μου στα πόδια σου... χάρισέ μου το κορίτσι!

Ὅταν ἤκουσα τας λέξεις ταύτας, παγερά φρικί-ασις διέτρεξε τα νεύρα μου και ἤρχισαν τα αυτία μου να βοῖζουν. Δεν ηδυνήθην ν' ακούσω περιπλέον. Καθ' ην δε στιγμὴν εἶδον, ὅτι η μήτηρ μου, καταβληθείσα υπό φοβεράς αγωνίας, ἐπιπτεν αδρανῆς επί

των μαρμάρων, εγώ αντί να δρώμω προς βοήθειάν της, επωφελήθην την ευκαιρίαν να φύγω εκ της εκκλησίας τρέχων ως έξαλλος και εκβάλλων κραυγάς, ως εάν ηπείλκει να με συλλάβη ορατός αυτός ο θάνατος.

Οι οδόντες μου συνεκρούοντο υπό του τρόμου, και εγώ έτρεχον, και ακόμη έτρεχον. Και, χωρίς να το εννοήσω, ευρέθην έξαφνα μακράν της εκκλησίας. Τότε εστάθην να πάρω την αναπνοήν μου, και ετόλμησα να γυρίσω να ιδώ οπίσω μου. Κανείς δεν μ' εκυνήγει.

Έρχισα λοιπόν να συνέρχωμαι ολίγον κατ' ολίγον, και ήρχισα να συλλογίζωμαι.

Ανεκάλεσα εις την μνήμην μου όλας τας προς την μητέρα τρυφερότητας και θωπείας μου. Προσεπάθησα να ενθυμηθώ μήπως της έπταισά ποτε, μήπως την ηδίκησα, αλλά δεν ηδυνήθην. Απ' εναντίας εύρισκον, ότι αφ' ότου εγεννήθη αυτή η αδελφή μας, εγώ, όχι μόνον δεν ηγαπήθην, όπως θα το επεθύμουν, αλλά τούτ' αυτό, παρηγκωνιζόμενη ολονέν περισσότερο. Ενθυμήθην τότε και μοι εφάνη, ότι ενόησα διατί ο πατήρ μου εσυνήθιζε να με ονομάζη το αδικημένο του. Και με επήρε το παράπονον και ήρχισα

να κλαίω. «Ω!», είπον, «η μητέρα μου δεν με αγαπά, και δεν με θέλει! Ποτέ, ποτέ πλέον δεν πηγαίνω εις την εκκλησίαν!» Και διηυθύνθην προς την οικίαν μας περίλυπος και απηλπισμένος.

Η μήτηρ μου δεν ήργησε να με ακολουθήση μετά της ασθενούς. Επειδή ο ιερεύς, όστις, ταραχθείς υπό των κραυγών μου, εμβήκεν εις την εκκλησίαν, όταν είδε την ασθενή, συνεβούλευσε την μητέρα μου να την μετακομίση.

— Ο Θεός είναι μεγάλος, θυγατέρα, τη είπε, και η χάρις του φθάνει εις όλην την οικουμένη. Αν είναι για να γιάνη το παιδί σου, θα το γιάνη και στο σπίτι σου.

Δυστυχής η μήτηρ, ήτις τον άκουσε! Διότι αυτοί είναι οι τυπικοί λόγοι, με τους οποίους οι ιερείς αποπέμπουσι συνήθως τους ετοιμοθανάτους, διά να μη εκπνεύσουν εν τη εκκλησία και βεβηλωθή η ιερότης του τόπου.

Όταν επανείδον την μητέρα μου, ήτον υπέρ ποτε θλιβερά! Αλλά προς εμέ ιδίως εφέρθη με πολλήν γλυκύτητα και προσήνειαν. Με έλαβεν εις την αγκάλην της, μ' εθώπευσε και μ' εφίλησε τρυφερά και επανειλημμένως. Ενόμιζες ότι προσεπάθει να με εξιλεώση.